

Universität Ostrava – Philosophische Fakultät – Lehrstuhl für Germanistik
Lehrerfortbildung 2005/2006
Fachdidaktik DaF

Jak motivovat nemotivovaného žáka v hodinách německého jazyka

31.3.2006

Dana Vicherková

Zita Schwarzerová

vicherkova@sps-vitkovice.cz

z.schwarzerova@quick.cz

Obsah:

Program

Studijní úkol

Výzkum

Přístup vybraných autorů k motivaci v průběhu historického vývoje

Motivace jako proces

Nedostatek motivace u žáků

Motivační faktory

Výzkumné metody – dotazníky a rozhovor

Vyhodnocení a závěr výzkumu

Literatura

Program

1. Zjistit příčiny, shody a odlišnosti v motivaci žáků ve výuce cizího jazyka
2. Jak motivovat nemotivovaného žáka v hodinách německého jazyka
(15. leden – 31. března 2006)

Studijní úkol

1. Příprava a provedení vlastního výzkumu
2. Písemná zpráva
3. Přednáška s prezentací

Výzkum

Při volbě tématu k problému našeho výzkumu jsme vycházely z našich konkrétních zkušeností ve výuce německého jazyka. Vytýčily jsme několik problémových situací, s kterými bojuje snad každý učitel základní i střední školy. Mezi nejaktuálnější se zařadily otázky: „Proč se lidé chovají tak, jak se chovají? Proč lidé dělají věci, co nechtějí? Proč lidé neznají cíl svého chování? Proč se lidé často brání poznání? Co nás lidstvo nutí jít dál? Čím se motivujeme?“

V tomto výzkumu jsme zaznamenaly tyto fáze:

1. Před zahájením výzkumu jsme prostudovaly literaturu k problematice motivace.
2. Z daných poznatků jsme sestavily problémové okruhy týkající se výzkumu. Zvolily jsme tři metody výzkumu – dotazník pro vyučující, dotazník pro žáky, rozhovor se žáky.
3. V následující fázi jsme vyhodnotily odpovědi v dotaznících a rozhovorech.
4. Uvedenými postupy jsme došli k celkovému závěru našeho výzkumu.

Motivace v průběhu historického vývoje

Motivace jako termín je odvozen z latiny (*moveo*, -ere, *movi*, *motum* – hýbat, pohybovat). Vyjadřuje hybné síly chování, jeho činitele. Již antičtí filozofové zkoumali příčiny lidského chování. Teprve v 19. století se stává motivace odborným zájmem obecné psychologie. Během vývoje lidské civilizace se setkáváme s různými pojetími motivací. Autoři *C. L. Hull* (1952), *J.S. Brown* (1961), *P. G. Zimbardo* chápou motivaci jako proces energetizace chování, které probíhá určitou silou, což je projev lidské touhy a chtění.

Vývojově nejnižší vrozenou formu motivace reprezentují nepodmíněné reflexy, instinkty. Instinkty jsou u vyšších druhů živočichů do jisté míry modifikovatelné učení. Z vrozených biologických potřeb se vyvíjí podmiňováním tzv. sekundární motivační systémy, tj. naučené tendence chování.

Vývojově nejvyšší motivace představuje volní jednání. Vývoj motivačních systémů probíhá od vrozených instinktů přes naučené zvyky až k aktivní volní regulaci chování.

Kteří velcí myslitelé se podíleli na výzkumech problémů motivace?

Příkladem jmenujme jen několik z nich.

Sigmund Freud (1856-1939), tvůrce psychoanalytické teorie, definoval psychologii jako vědu o nevědomí. Přínos psychoanalytické teorie tkví v objevení významu nevědomých motivací v lidské psychice. Zdůrazňuje, že chování není náhodné, ale zcela determinované.

Erich From (1900-1980) považuje za hlavní motivační sílu konflikt mezi usilováním o svobodu a bezpečnost. Zralost osobnosti spočívá v integritě a vyváženosti existenčních potřeb člověka.

Neal E. Miller (1909) je orientován behavioristicky, ale prošel též vlivem PA. Spojil ve své teorii osobnosti teorii PA a beh v kontextu daného sociálního prostředí. Je představitelem tzv. subjektivního behu. V procesu učení musí být učící se jedinec motivován a za její provedení za přítomnosti signálu potom odměněn. Aby se někdo učil, musí něco chtít, něčeho si všimnout, něco udělat a něco získat... Těmito činiteli jsou pudová potřeba (jakýkoliv podnět), signál (potřeba vede k jednání a činu), odezva (podmínkou učení je přítomnost a zpevnění odezvy), zpevnění (redukce potřeby). Celý tento proces vede k návyku.

Kurt Goldstein (1878-1965) hovoří o tom, že organismus člověka má jedinou motivační sílu – potřebu sebeaktualizace, což je pudová tendence hýbající organismem – člověk nejí, protože má hlad, ale protože se prostřednictvím jídla aktualizuje.

Carl R. Rogers (1902-1987) je nositelem teorie objektu, fenomenologické teorie objektu, self teorie, ta vychází ze zaměření na klienta – respektive na člověka. Středem jeho teorie objektu je já – self, zdůrazňující jednotu a jedinečnost každého člověka. Obsahuje potřeby biologického bezpečí, nezávislosti, sebeřízení a naplnění prostřednictvím interpersonálních vztahů. Chování je motivováno přítomnými potřebami, ne minulými. Člověk má naslouchat sobě, chce se stát nejlepším, chce růst.

Zajímavé je také pojetí osobnosti v teorii ustanovky. *D.N. Usnadze* (1887-1950) patří k autorům experimentálního výzkumu tzv. „fixované zaměřenosti (ustanovky).“ Základem je vzorec aktivity člověka: *prostředí – subjekt (ustanovka) - chování*. Prostředí působí hlavně na subjekt a mění jej s ohledem na situaci vyvoláním ustanovky - zaměřenosti – na určité chování. Akty chování jsou podmíněny subjektem, jeho ustanovkou. Hovoříme pak o dvojím možném chování – impulzivním, s ním se setkáváme v každodenních situacích, neboť vzniká na základě aktuální potřeby a reálné situace. Dále pak existuje vypracování ustanovky na úrovni objektivizace, což vede k aktualizaci procesů myšlení a vůle, tzn. tam, kde je třeba nové řešení. Opakováním a významností se některé ustanovky upevňují a vzniká fixovaná ustanovka. Gruzinskou školu ustanovky vytvořili další představitelé tzv. typologické teorie osobnosti: *V. G. Norakidze* a *Prangišvili*.

Ze všech teorií osobnosti je nezbytné pochopit, že je psychika dynamický interakční systém.

Přínosný v přístupu teorie motivace je také autor *Madsen*. Dle jeho názoru spočívá motivace na třech sloupech: *vědět* (mít pravidla, informace), *umět* (umět něco udělat- mít dovednost) a *chtít* (mít chuť něco dělat, být zvědavý, neboť činnost je přitažlivá a zábavná).

Motivace jako proces

Motivace je tedy proces, jehož součástí je motiv, což je hypotetická dispozice k tomuto procesu. Motivy se odrážejí v projevech lidí, které mohou být za stejných podmínek odlišné či shodné. příčinou těchto odlišností jsou určité pohnutky, motivy, které mohou být u různých lidí různé a mohou se měnit i u téhož jedince. Motivy nás nemotivují izolovaně, ale komplexně, neboť jsou vzájemně propojeny a ovlivňují se. Příkladem uveďme situaci, kdy se chci nasýtit, hlad však není jediný motiv, k jídlu nás motivují vůně, vzhled, větší pocit strávníků aj.

Motivům jsou připisovány tři funkce: direktivní (je zajišťována jinými psychickými procesy, nejčastěji kognitivním), energetizující a dynamická (objevují se v hédonických teoriích motivace). Někdy dochází ke splynutí pojmů motiv a potřeba. Mnozí psychologové se shodují v názoru, že chování je instrumentální aktivita zprostředkující vztah mezi potřebou a jejím uspokojením. Motiv vyjadřuje obsah tohoto uspokojení. Východiskem procesu motivace jsou tedy určité formy a druhy motivu. Zpravidla se hovoří o principech ekvilibria a hédonismu, které směřují k dosažení vnitřní psychické rovnováhy subjektu. Psychickou rovnováhu narušují různé negativní emoce (např. neúspěch a s ním spojená úzkost, napětí aj.), ale také kognitivní disonance, např. snaha „kuřáka“ stát se nekuřákem, tedy snaha odstranit nedostatek změnou chování a tedy návrat ke konsonanci. V hédonistické teorii motivace hrají úlohu emoce. K jejím představitelům patří *P. TH. Zouney* a *D. C. McClelland*. Principy psychického ekvilibria a hédonismu jsou vzájemně propojeny a představují dvě stránky jednoho jevu – pak hovoříme o dvou tendencích – vyhledávání příjemného a vyhýbání se nepříjemnému.

Motivace má vztah k ostatním psychickým procesům. Kognitivní procesy se věnují poznávacím procesům, jsou spojeny s lidskou zvědavostí, s aktivizací organismu, s nutností objevovat kauzální vztahy, s uspořádáváním poznatků do určitých struktur aj. Motivace je spojená také s emocemi a s učením, což souvisí s procesy dosahování odměn a vyhýbání se trestům.

Všechny psychické procesy jsou propojeny v projevech osobnosti.

Co rozumíme pod pojmy motivované a nemotivované chování? Známe všechny motivy a příčiny našeho chování?

Podle *S. Freunda* (1938) jsou motivovány i tzv. chybné úkony (zapomenutí, přehmátnutí, přeřeknutí), ale také „náhodné“ projevy (poškrábání na hlavě, pošukávání prsty). Jsou dle jeho názoru motivovány a determinovány pohnutkami, o kterých naše vědomí neví.

Mezi další nevědomé motivace patří také tzv. komplexy. *C. G. Jung* (1904) jimi označil ty motivační činitele, jež se utvářejí jako důsledky různých, obvykle negativních zkušeností, které mají nevědomý vliv na chování, jehož cílem je kompenzace daného komplexu (*Nekonečný*, 1997). Nevědomá motivace se tedy nevyklučuje s projevy nemotivovaného chování.

Dle názoru *Vláčila* (1977) jsou lidské hodnoty komplexní jevy představující důležité funkční a strukturální spojení kognitivních a motivačních procesů.

Nedostatek motivace u žáků

Jak se projevuje nedostatek motivace u žáků? Proč nejsou mnohdy ochotni vynaložit úsilí k dosažení cíle? Znají své přednosti a slabiny? Těží ze svých předností a kompenzují nebo odstraňují své slabiny?

Úspěšně inteligentní lidé si uvědomují, že nikdo nevyvíká ve všem, je však dobré mít určitou životní motivaci.

K nejčastějším projevům nedostatku motivace patří nuda, otálení, lenost, lajdáctví a nezájem, neplnění zadaných úkolů, špatný prospěch. Můžeme těmto faktorům jako učitelé předejít?

Pokud se budeme snažit řídit zásadami *J. A. Komenského*, nezapomínejme na zásadu přiměřenosti. U mnohých dětí motivace prudce poklesne tehdy, když stoupá počet úkolů, které jsou často nezajímavé a únavné. Povaha daného úkolu by měla být dobře promyšlená a měla by vycházet z možností žáka za určitých podmínek úkol splnit.

Dalším faktorem je znalost typu žáka. Učitel by měl znát, jak se projevují děti s vyšší úrovní schopností, na které působí také povzbuzení ze strany rodiny, které žijí v harmonické rodině, jsou zdravé, mají vyvážený postoj k soutěžení a spolupráci, mají své zdravé sebevědomí, dokáží vyhodnotit svůj, ale také skupinový a kolektivní úspěch jako důsledek učení. Konkrétně jde například o děti, které jsou na vyšším stupni cizojazyčných znalostí a dovedností a přechází ze ZŠ na SŠ, kde jsou zařazeny mezi skupinu začátečníků, neboť jiná jazyková úroveň v daném 1. ročníku neexistuje. Zde musí učitel přistupovat individuálním zadáváním úkolů, neboť hrozí ztráta zájmu, motivace, která se může projevit pasivitou žáka. Práce a příprava učitele je velmi náročná a složitá. Víme, kolik typů žáků se ve třídě může sejít, s jakými přednostmi či omezeními. Pedagogický optimismus nás nesmí opouštět, ale někdy jsou podmínky k dosažení pedagogické úspěšnosti nelehké.

Nikoliv jiný přístup (individuální) by měl mít učitel k dětem, které jsou chronicky nemocné a k dětem s poruchami vnímání. Dle *Campbella* by se měl rodič i učitel u této skupiny dětí vyvarovat třem nástrahám. Nenaplňovat náhradu citového naplnění starostlivostí o zdraví. Jde o to, aby se přes péči o tělesné potřeby, nezapomínalo na potřeby citové. Druhé úskalí spočívá v nedostatečné kontrole chování a kolísavém přístupu k dítěti, což může vést k manipulaci ze strany dítěte – nemoc používá jako nátlakový prostředek dosažení svého cíle. Třetí nástrahou je špatná výchova dětí při zvládání hněvu, děti mají tendenci k opozici vůči autoritě. S postiženými dětmi můžeme být úspěšní, pokud je jejich problém včas diagnostifikován a poskytnuta jim včasná pomoc. Správný přístup učitele k této skupině nesmí být ani přehnaně svědomitý, avšak také ne příliš autoritativní. Učitel má působit přirozeně, uvolněně, radostně, optimisticky.

Děti rády ocení ochotu, snahu, optimismus, příjemnost, pevnost v názoru.

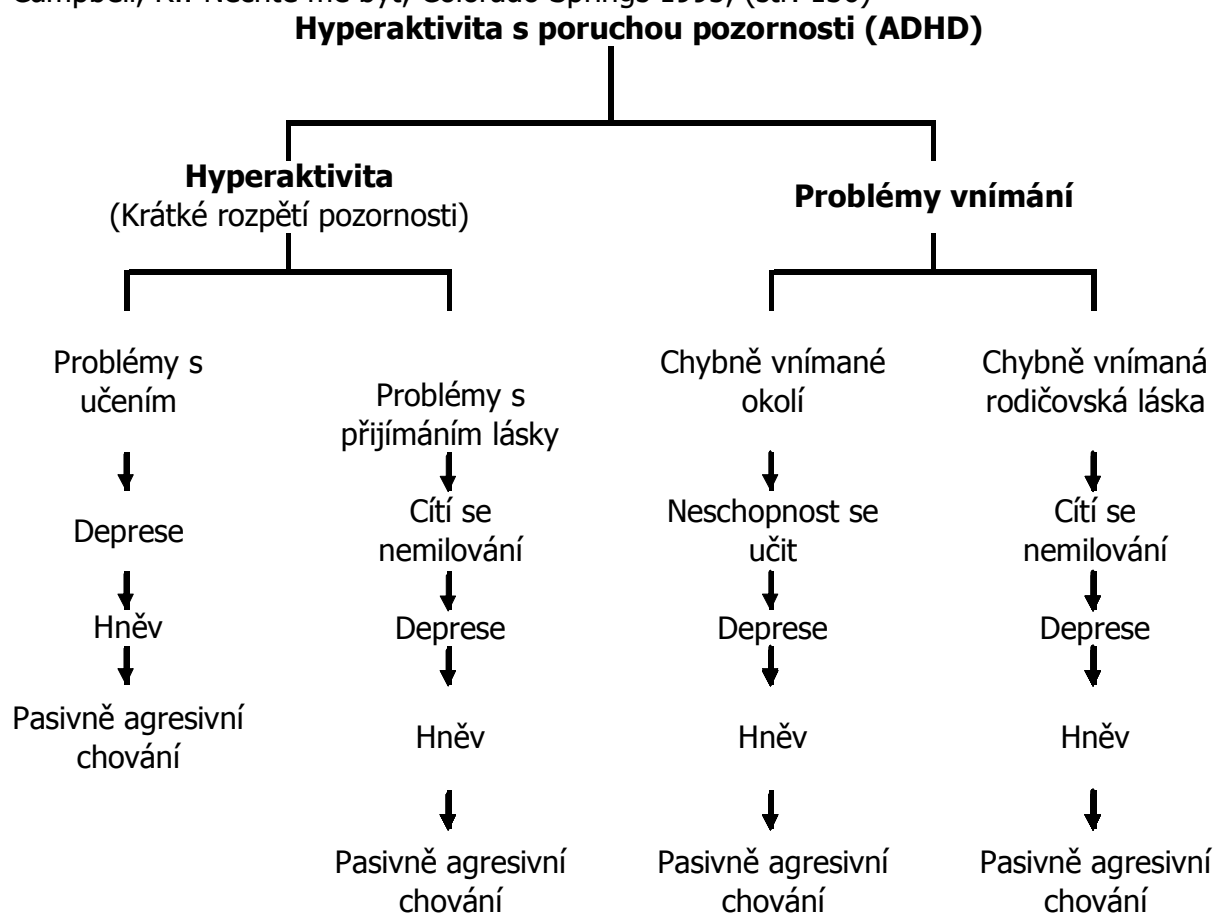
Odborníci radí více používat okamžitou zpětnou vazbu, kterou je vhodné spojit třeba se slovní odměnou, pochvalou. Důslednost, zásadovost, schopnost předvídat potíže,

udržování si odstupů, ale také schopnost odpouštět patří k dobré vybavenosti pedagogické osobnosti v práci s problémovými skupinami dětí. Zaujaly nás nejobvyklejší zlovyky dětí a možné cesty k jejich odstranění, aby nebyly brzdou motivací k různým činnostem. (MICHAEL, M./ALTMANOVÁ, C./1997/: *Jak řešit problémy dětí se školou*. Praha: Portál, str.299).

Zlovyk	Náhradní chování
Cucání palce	Sevřít ruku v pěst
Kousání nehtů	Uchopit nějaký předmět
Tahání za řasy	Uchopit nějaký předmět
Potřásání nebo šhubání hlavou	Napnout krk
Šhubání rameny	Stlačit ramena

K odstranění zlovyků se doporučují různá relaxační cvičení.(RÜCKEROVÁ-VOGLEROVÁ, U./1994/: *Učení bez stresu. Soubor relaxačních cvičení*. Praha: Portál). Poté co si dítě osvojí náhradní chování, se má vést k tomu, aby jej používalo k přerušování projevů svého zlovyku a posléze k jejich předcházení.

Campbell, R.: *Nechte mě být*, Colorado Springs 1995, (str. 136)



Motivační faktory

K úspěšným motivačním faktorům patří vhodná atmosféra ve třídě. Nejlépe působí situace, kdy žáci spolupracují a přitom jsou za své úsilí individuálně odměňováni.

V reálné situaci však nemůže učitel užívat jen jednu vyučovací formu, aby splnil tematický plán a dané osnovy výuky předmětu, musí volit celou škálu didaktických postupů, metod a forem. Zde přichází v úvahu kreativita osobnosti učitele, jeho hluboký zájem obor, který vyučuje. Děti rozpoznají zajímavost učiva jako příjemnou motivaci k jeho osvojení.

Chce-li učitel působit kreativně, znamená to, aby sám měl kreativní postoj k životu. Malé děti jsou přirozeně tvořivé, rády zpívají, kreslí, cvičí, touží znát odpověď na otázku „proč“. Učitel by se měl vyhnout tomu, aby potlačil kreativitu dětí výchovnými a vzdělávacími systémy, které povzbuzují intelektuální konformitu. Děti by neměly „kreslit pouze uvnitř linek“ a ještě být za to odměňovány.

Jako významný motivační prvek se jeví rodičovský postoj. Pokud rodiče pokládají učení za významnou hodnotu, sami touží po dalším vzdělání, vyzbrojí tak přirozenou touhou a motivací k dalšímu poznání své dítě.

Po čem děti touží? Jaké jsou vnější faktory motivace?

Z názorů mnoha psychologů touží děti po dobrých známkách a pochvale, dobrou motivací je jejich touha napodobovat lidi, které mají rády, které obdivují. Zde leží otázka pozitivního a negativního výběru vzoru.

Jaké jsou tedy vnitřní faktory motivace?

Učení je naše vrozená potřeba, kterou chceme uspokojovat teprve poté, když jsou uspokojeny potřeby, jako je potřeba jistoty, lásky a ocenění.

Každému je vrozena potřeba být úspěšný. Ti, kteří si stanoví nízký a snadný cíl, se bojí neúspěchu, a pokud jim určitý úkol připadá nesnadný, nepokouší se jej splnit.

Dle psychologů neexistuje ve škole nemotivované dítě, jen jeho úsilí směřuje jinam.

Nedostatečná motivace se může stát nebezpečnou tehdy, začne-li dítě ze školy nosit špatné známky a přitom se zdá, že mu to vůbec nevádí.

Každý z nás si musí najít rovnováhu mezi tím, co děláme rádi, a tím, co dělat musíme. Vhodné je zvyknout si na střídání činností zábavných s činnostmi méně atraktivními.

Dotazník

Dotazník je jedna ze základních metod sociálního psychologického výzkumu, který probíhá mezi dotazatelem a dotazovaným.

Respondent musí odpovídat na zadané otázky dle příslušných kognitivních předpokladů, (musí otázce porozumět) a na otázku vyjádřit odpověď (tj. zakódovat ji). Ochota respondenta odpovídat na otázky je záležitostí jeho motivace. Avšak jeho schopnost odpovídat na otázky nestačí, je nutná i odpovídající motivace a rozhodnutí. Podle obsahu lze rozlišit otázky, které odráží to, co dotazovaná osoba ví, co se domnívá, co pociťuje, co má v záměru.

V našich dotaznících pro žáky i učitele jsme užily otázky otevřené (umožňující respondentovi formulovat odpověď podle svého) a otázky zavřené (vymezuující varianty možných odpovědí).

Dotazník pro vyučující cizího jazyka
Dotazník pro žáky

Dotazník pro vyučující cizího jazyka

Jméno: (nemusí být udáno)

Datum:

(Vyjádřete svůj názor tak, že jednotlivé činnosti vyhodnotíte stupnicí 1-8 dle míry úspěšnosti výuky).

Žáci se nejlépe učí cizí jazyk:

- a) když zapojí do činností co nejvíce smyslů
- b) když na vlastní oči viděli situaci, prožili situaci, o které se učí
- c) když je činnost, kterou vykonávají kreativní, např. když spojují nová slova s obrázky a vytváří vlastní věty
- d) když přesně rozumí myšlenky učiva, dovedou vysvětlit sami, o čem jde, formulují pravidlo
- e) když pracují společně, ale výsledek činnosti je hodnocen individuálně
- f) když se střídá ve výuce mnoho různých vyučovacích forem, metod a postupů
- g) když jsou pochváleni za každou dílčí činnost
- h) když je činnost, kterou vykonávají hravá

Vyhodnocení:(přiřadíte písmeno)

1	5
2	6
3	7
4	8

Popište stručně, jak se podle Vašeho názoru projevuje nemotivované dítě:

-
-
-

Popište stručně, jak se podle Vašeho názoru projevuje motivované dítě:

-
-
-

Pokuste se stručně formulovat způsoby, postupy, jak motivovat (dle vašich pedagogických zkušeností) „nemotivované“ dítě:

Můžete jmenovat příčiny „dětské nemotivace?“

Dotazník pro žáky

Téma: Jak motivovat nemotivovaného žáka v hodinách výuky německého jazyka

1. Co kladného i záporného přináší dítěti rodina, škola i ulice?

rodina	škola	ulice
- např. bezpečí	- např. režim	- např. volnost

2. Formulujte cíl výchovy v rodině, škole a na „ulici“:

rodina: př. výchova k samostatnému životu ve společnosti

škola:

ulice:

3. Očíslujte předměty dle stupně oblíbenosti, zdůvodněte svou volbu:

1= nejméně oblíbený předmět

2= středně oblíbený předmět

3= velmi oblíbený předmět

matematika

cizí jazyk

čeština

- angličtina

- němčina

4. Co si myslím, že umím (- že mi jde):

5. Co si myslím, že nezvládám a proč (zdůvodnění):

6. Formuluj možné příčiny svého nedostatku. Zakroužkuj řešení:

Můj problém způsobuje:

a) osobnost učitele

b) předmět

c) nedostatek času

7. Co jsi ochoten udělat, aby se z neoblíbené činnosti stala činnost oblíbenější?

Př. Chci se dorozumět v zahraničí (chci změnit vztah k výuce cizího jazyka)

8. Ve výuce cizího jazyka mám zájem oč, zdůvodni krátkou úvahou:

9. Jaké témata považujete za nejdůležitější k dorozumění v cizím jazyce?
př. Bydlení

10. Pomohla ti už někdy znalost cizího jazyka v konkrétní životní situaci?

11. Výuka cizího jazyka mi přináší:

12. Pohlaví:

13. Věk:

Rozhovor

je výzkumná a diagnostická metoda, která je vedená ústně mezi diagnostikem a zkoumanou osobou.

Cílem našeho rozhovoru bylo zjistit, jakou motivaci mají žáci k výuce německého jazyka, v čem vidí své úspěchy a neúspěchy, v čem vidí potřebu se dále v oblasti cizího jazyka dále vzdělávat.

Pro náš výzkum jsme zvolily rozhovor standardizovaný, metodu trychtýře. Otázky jsme kladly cíleně směrem od obecného ke konkrétnímu.

Standardizovaný rozhovor má závazné znění a pořadí otázek i způsob zaznamenávání na ně. Tazatel může užívat otázky otevřené i zavřené, ale nesmí otázky nově formulovat nebo měnit jejich pořadí podle situací, které v rozhovoru vznikají. Výhodou je vzájemná srovnatelnost informací získaných v jednotlivých případech, větší reliabilita a minimalizace omylů při formulaci otázek (Mačcovy, 1954, s. 451).

Připravené otázky rozhovoru se žáky

Před kladením jednotlivých otázek jsme žákům vysvětlily, pro jaké účely byl rozhovor sestaven. V odpovědi jsme zdůraznily úlohu našeho výzkumu v rámci našich studijních zadání v oblasti didaktiky německého jazyka, které jsou součástí našeho dalšího vysokoškolského vzdělávání. Vysvětlily jsme také některé pojmy, které se v rozhovoru objevily (motivace- způsob vzbuzení zájmu, mateřský jazyk, světový jazyk, vědomost, dovednost, životní vzor). Rozhovor jsme provedly s dvěma žáky.

Rozhovor se žáky

1. Jak rozumíš pojům: mít o něco zájem, mít o něco nezám? Proč někdo něco dělá rád?
2. Jmenuj činnosti z oblasti tvých zájmů, které provádíš rád, proč, co se ti na nich líbí. Které činnosti umíš?
3. Jmenuj činnosti z oblasti tvých zájmů, kterým se rád nevěnuješ a proč?

- Které činnosti ti dělají potíže? Víš, proč?
4. Máš svůj životní vzor? Kdo je to? Proč je tvým vzorem? Co se ti na něm líbí a nelíbí?
 5. Proč se říká, kolik jazyků umíš, tolikrát jsi člověkem?
 6. Je důležité mluvit nejen mateřským jazykem?
 7. Stačí se dnes učit 1 světový jazyk? Proč?
 8. Proč se učíš německy?
 9. Co tě v němčině baví, proč?
 10. Co tě v němčině nebaví, proč?
 11. V čem jsi v němčině dobrý?
 12. Co ti v němčině dělá potíže? Proč?
 13. Jsi se svými cizojazyčnými dovednostmi spokojený? Proč?
 14. Kde ti znalost němčiny pomohla? Kde by ti mohla pomoci?

Vyhodnocení dotazníků

Dotazník pro vyučující cizího jazyka

Cílem dotazníku bylo zjistit, jací činitelé ovlivňují motivaci žáků při výuce cizího jazyka.

Rozpoznání motivovaného a nemotivovaného žáka a stanovení příčin jeho nemotivace.

(1 = nejnižší hodnocení, 8 = nejvyšší hodnocení činnosti, která ovlivňuje motivaci žáků)

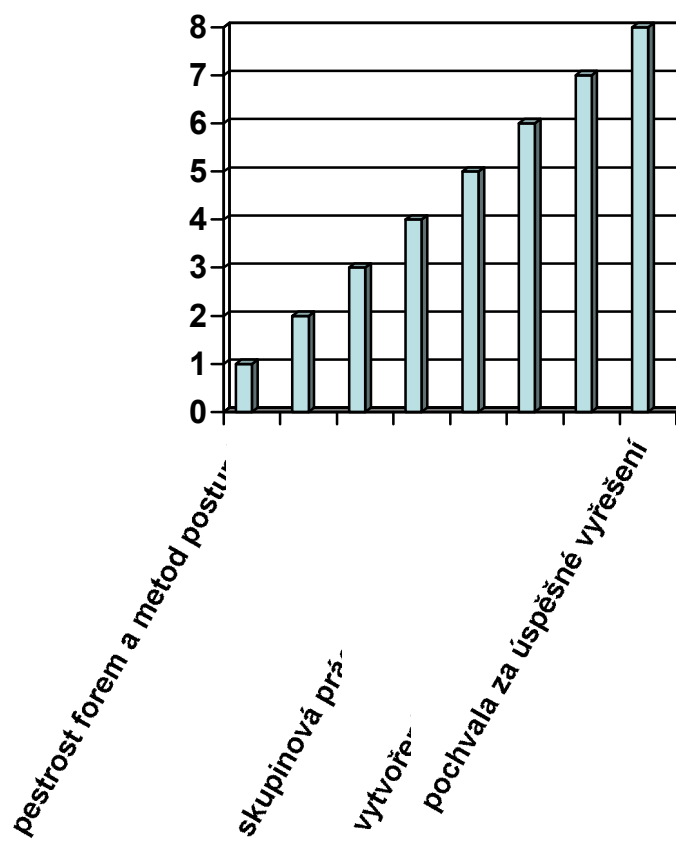
Vyhodnocení odpovědí v dotazníku jsme provedly u pěti vyučujících cizího jazyka.

Výsledné odpovědi jsme seřadily od činností, které dle učitelů nejvíce ovlivňují pozitivní motivaci žáků při výuce cizího jazyka, k činnostem nejméně motivačním.

Dotaz č.1: Žáci se nejlépe učí cizí jazyk:

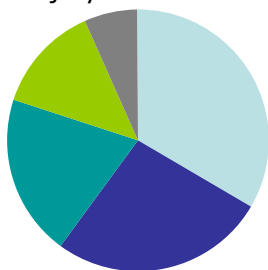
8. g) když jsou žáci pochváleni za každou dílčí činnost
Zjištění: Pochvala za každý úspěšně vyřešený krok
7. a) když zapojí do činností co nejvíce smyslů
Zjištění: Vytvoření smyslových kanálů a jejich vzájemné propojení
6. d) když přesně rozumí myšlenke učiva, dovedou vysvětlit sami, oč jde, formulují pravidlo
Zjištění: Porozumění jevu, samostatné stanovení pravidel
5. e) když pracují společně, ale výsledek činnosti je hodnocen individuálně
Zjištění: Skupinová práce s individuálním hodnocením
4. b) když na vlastní oči viděli situaci, prožili situaci, o které se učí
Zjištění: Motivování na základě vlastního prožitku
3. c) když je činnost, kterou vykonávají kreativní
Zjištění: Motivace vychází z dětské potřeby "být tvořivý"
2. h) když je činnost, kterou vykonává hravá
Zjištění: Motivace vychází z přirozeného dětského projevu – hry
1. f) když se střídá při výuce mnoho různých forem, metod a postupů
Zjištění: Míru motivace ovlivňuje pestrost různých forem, metod a postupů

Činitelé ovlivňující motivaci žáků při výuce cizího jazyka



Dotaz č.2: Popište stručně, jak se podle Vašeho názoru projevuje nemotivované dítě:
Projevuje se u něj - nesoustředěnost a dále:

Projevy nemotivovaného žáka



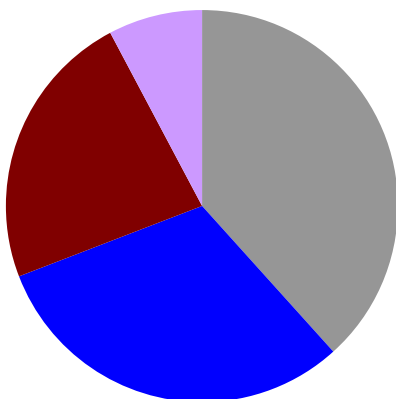
- nezájem o výuku
- pasivita
- lhostejnost
- výkonávání jiných činností
- nezapojení se do kolektivních činností

- nezájem o výuku
- pasivita
- lhostejnost
- vykonávání jiných činností
- nezapojení se do kolektivních činností

Dotaz č. 3: Popište stručně, jak se podle Vašeho názoru projevuje motivované dítě:
Projevuje se u něj - vnitřní potřeba vyniknout:

- soutěživost a touha po úspěchu
- snaha tvořit
- snaha přispět ke splnění daného cíle
- cílevědomost

Projevy motivovaného žáka



- | | |
|-----------------------------|----------------------------------|
| ■ vnitřní potřeba vyniknout | ■ soutěživost a touha po úspěchu |
| ■ snaha tvořit | ■ cílevědomost |

Dotaz č. 4: Pokuste se stručně formulovat způsoby, postupy, jak motivovat „nemotivované“ dítě:

- nabídnout dítěti téma z oblasti jeho zájmů
- přiblížit se jeho životu
- zapojit dítě do činnosti, aby se stalo součástí hry
- uplatnit vlastní zkušenosti a zážitky dětí
- stanovit správnou míru náročností úkolů
- ukázat souvislost s předchozí látkou, zkušenostmi a zájmy

Dotaz č.5: Můžete jmenovat příčiny „dětské nemotivace?“

- nevybudovaná touha po učení (pramenící ze ZŠ)
- přehlížení schopností, talentu
- přílišná jednoduchost nebo složitost úkolů
- nepropojení teorie s praxí

- stereotypnost výuky
- učení se poznatkům z paměti
- záporný vztah k předmětu či učiteli
- špatná atmosféra ve třídě
- strach a napětí
- špatné hodnocení dosavadní práce
- nulová zpětná vazba

Vyhodnocení dotazníku pro žáky

- č.1 Cíl dotazu: Co dávají rodina, škola a ulice (vnější svět) dítěti kladného a záporného?
Zjištění: rodina= zázemí, škola= přátelství, ulice= zábava, ale i nebezpečí
- č.2 Cíl dotazu: Proč žák chodí do školy? Jaký je jeho cíl?
Zjištění: rodina= výchova k soběstačnosti, škola= příprava na budoucí povolání, ulice= poznání něčeho nového
- č.3 Cíl dotazu: Zjištění míry oblíbenosti a neoblíbenosti předmětu, zdůvodnění volby
Zjištění: pořadí předmětů dle míry oblíbenosti
nejvíce oblíbený= matematika (11 osob), angličtina (8 osob), němčina (6 osob), čeština (5 osob)
středně oblíbený= čeština (21 osob), matematika (11 osob), angličtina (10 osob), němčina (9 osob)
nejméně oblíbený= němčina (13 osob), angličtina (8 osob), matematika (6 osob), čeština (3 osoby)
Nejčastější zdůvodnění: - předmět mě baví, rozumím mu
- č.4 Cíl dotazu: Jak se dokážou děti vyjádřit ke kladnému sebehodnocení?
Zjištění: sportovat, zpívat, kreslit, pomáhat druhým, mluvit pravdu, jít za svým cílem, ovládat se
Děti se dovedou kladně ohodnotit.
- č.5 Cíl dotazu: Jak se dokážou děti vyjádřit k zápornému sebehodnocení?
Zjištění: neumím dobře německý pravopis, neumím si zapamatovat nová slovíčka - nebaví mě to, neumím se soustředit
Dětem dělá potíže se záporně ohodnotit.
- č.6 Cíl dotazu: Jsou děti schopny vyjádřit analýzu příčin svých nedostatků?
Zjištění: a) osobnost učitele (2 osoby), b) předmět (12 osob), c) nedostatek času (22 osob)
Děti provedly analýzu, ale nedokáží ji správně zdůvodnit.
- č.7 Cíl dotazu: Jak je schopen žák změnit vztah k neoblíbenému předmětu?
Zjištění: žák se chce začít učit nová slovíčka a věnovat se konverzaci, chce jet do ciziny, chce lépe ovládat cizí jazyk, chce zvládnout maturitu, chce být více vzdělaný, chce mít více pracovních příležitostí
- č.8 Cíl dotazu: Ví dítě, oč má ve výuce cizího jazyka zájem? Co ho baví?
Zjištění: má zájem o konverzaci, slovní zásobu a fráze, chce se umět cizojazyčně domluvit, chce mít dobrou výslovnost, správný přízvuk, zajímá se o poslech
- č.9 Cíl dotazu: Jaká témata jsou aktuální (dle dětí) pro dorozumění v cizím jazyce?

Zjištění: častá témata – cestování, práce, bydlení, doprava, přátelství, odbornost, rodina, obchod, škola, lékař, kultura, seznamování, jídlo a stravování

č.10 Cíl dotazu: Dovedou děti vyhodnotit konkrétní životní situace, kde se projevila jejich znalost cizího jazyka?

Zjištění: ano, při hledání práce v zahraničí, při sledování TV pořadů a filmů, při kontaktu s přáteli, při výměnných školních pobytech a na zahraniční dovolené

č. 11 Cíl dotazu: Jaké jsou přínosy výuky cizího jazyka pro dnešní generaci?

Zjištění: a) radost (2 osoby), b) neúspěch (3 osoby), c) poznání (14 osob)

č. 12 Cíl dotazu: Ovlivňuje pohlaví dotazovaných způsob a obsah odpovědí?

Zjištění: ano, ženy jsou sdílnější (18 osob), muži odpovídají stručně a logicky (9 osob)

č. 13 Cíl dotazu: Ovlivňuje věk dotazovaných způsob a obsah odpovědí?

Zjištění: průměrný věk dotazované osoby je 16 let

Průzkumu na téma „Jak motivovat nemotivovaného žáka“ formou dotazníku se zúčastnilo celkem 30 dětí. U dotazů číslo 3 a 6 se některé děti nedovedly rozhodnout pro jedno řešení, z tohoto důvodu je celkový počet odpovědí vyšší než počet tazatelů. Některé děti nebyly schopny, případně nechtěly odpovědět na všechny kladené otázky obsažené v dotazníku.

Vyhodnocení rozhovoru se žáky

č.1 Cíl otázky: Porozumění pojmům mít o něco zájem, mít o něco nezájem

Zjištění: Pro většinu tazatelů znamená mít zájem – zabývat se danou činností a přemýšlet nad ní, poznávání něčeho.

č.2 Cíl otázky: Zjištění oblíbených činností se zdůvodněním

Zjištění: Práce s PC (zájem o techniku), sport (zlepšuje fyzickou kondici), poslech hudby (uklidňuje), televize a film (odreagování), tvorba hudby (baví mě, uklidňuje mě, umím to), jízda na motorce (rád řídím).

č.3 Cíl otázky: Zjištění neoblíbených činností se zdůvodněním

Zjištění: čtení, uklízení a umývání nádobí (nezábavné, nebaví mě to), učení učiva, které nevyužiji v praxi (únavné, bez efektu a účelu)

č.4 Cíl otázky: Koho považují žáci za svůj životní vzor?

Zjištění: hudebníci, zpěváci (reprezentují dobrou hudbu a životní styl), sportovci (reprezentují naši vlast, mají dobrou fyzickou kondici), rodiče (dosáhli vysokých cílů a pořád se zdokonalují).

č.5 Cíl otázky: Jak žáci rozumí výroku – Kolik jazyků umíš, tolikrát jsi člověkem?

Zjištění: Považují schopnost domluvit se cizími jazyky za základ a nutnost.

č.6 Cíl dotazu: Je důležité znát nejen mateřský jazyk?

Zjištění: Ano.

č.7 Cíl otázky: Je dostačující znalost jen jednoho světového jazyka?

Zjištění: Všichni žáci odpověděli záporně se zdůvodněním, že v zaměstnání se vyžaduje více jazyků, chtějí se domluvit v cizině.

č.8 Cíl otázky: Zdůvodnění, proč se žáci učí německý jazyk

Zjištění: Je to pro ně nevyhnutelnost v životě, protože musí nebo protože chtějí

umět jazyky.

- č.9 Cíl otázky: Jaké činnosti žáky ve výuce německého jazyka baví?
Zjištění: Konverzace, hry a křížovky, reálie německy mluvících zemí.
- č.10 Cíl otázky: Jaké činnosti žáky ve výuce německého jazyka nebaví?
Zjištění: Většina se shodla, že je nebaví gramatika, protože je těžká, také slovní zásoba. Některé německý jazyk nebaví vůbec, raději by se učili angličtinu.
- č.11 Cíl otázky: Zjištění, co žákům v německém jazyce nedělá potíže
Zjištění: Čtení, konverzace, porozumění textu, překladová cvičení.
- č.12 Cíl otázky: Zjištění, co žákům v německém jazyce dělá potíže
Zjištění: Nejčastější odpověď je gramatika – má hodně pouček a pravidel. Obtížná je i stavba vět, skloňování zájmen, podstatných jmen, nepravidelná slovesa, osvojování slovní zásoby.
- č.13 Cíl otázky: Vyjádření míry spokojenosti s cizojazyčnými dovednostmi
Zjištění: Většinou jsou spokojeni se svou úrovní, která je pro jejich potřeby dostačující. Někteří vyjádřili neschopnost naučit se cizí jazyk.
- č.14 Cíl otázky: Při jakých příležitostech může znalost německého jazyka pomoci?
Zjištění: Všichni žáci se shodli, že znalost němčiny může pomoci v zahraničí (dovolená, výměnný pobyt se školou), v budoucnu při hledání zaměstnání.

Závěrečná zjištění výzkumu

Z dotazníků pro vyučující vyplynuly tyto poznatky:

- nemotivované dítě se projevuje nesoustředěním, pasivitou a lhostejností, tedy viditelnou změnou chování,
- motivované dítě se projevuje aktivitou, pozorností, samostatností, cílevědomostí a spoluprací. Dítě se raduje ze svých úspěchů a nedostatky se snaží napravit.

Z pedagogických zkušeností vyplynuly jmenované způsoby, postupy, jak motivovat nemotivované dítě.

V dobře organizovaném vyučovacím procesu se vždy najde místo pro pochvalu za úspěšné vyřešení problému.

Navození vhodné spolupráce mezi pedagogem a studentem vede k využití různých typů cvičení a úloh různého stupně obtížnosti, které vzájemně propojují různé druhy smyslového vnímání, což podporuje porozumění učiva a stimuluje vlastní prožitek.

Žádný učitel by neměl šetřit chválou, nýbrž by měl dodávat žákům sebevědomí a sebedůvěru a zároveň chuť do učení. Učitel však nesmí zapomínat důsledně kontrolovat a hodnotit zadané úkoly. K udržení motivace přispívají kreativní a hravé činnosti (křížovky, soutěže, písně, scénky), které odstraňují strach v komunikaci a pomáhají překonat jazykovou bariéru. respektování názoru jednotlivce, skupiny i kolektivu se odráží v pestrosti zvolených forem, metod a postupů.

Z dotazníku pro žáky vyplynuly tyto poznatky:

Pro děti je důležité úplné harmonické prostředí, v němž rodinu vnímají jako zázemí a jistotu, školu jako prostředí pro přátelství a získání nových poznatků, zábavu spatřují ve vnějším světě.

Děti bavily ty předměty, kterým rozumí a ke kterým mají kladný vztah. Osobnost učitele zde hraje také významnou roli.

Dětem dělá potíže záporně se hodnotit, ale s kladným sebehodnocením nemají problém. V námi zkoumaném věku respondentů se objevuje schopnost provést analýzu příčin vlastních nedostatků, avšak bez správného zdůvodnění.

Žák je schopen změnit vztah k neoblíbenému předmětu tak, že změní motivaci vztahu k danému předmětu, zboří svůj systém hodnot. Změnu motivace ovlivňují i vnější faktory (cestování, pracovní příležitosti).

Dítě si uvědomuje, co ho ve výuce cizího jazyka baví.

Z rozhovoru se žáky vyplynulo, že považují znalost německého jazyka za potřebnou, své případné neúspěchy vidí v jeho gramatické obtížnosti a v nezájmu učit se zrovna tento cizí jazyk.

Výzkumu se celkem zúčastnilo 37 osob :



■ dotazník pro vyučující (5 osob) ■ dotazník pro žáky (30 osob)
■ rozhovor s dětmi (2 osoby)

Je smutné, že všechny děti nemohou vyrůstat v harmonických rodinách, v ovzduší lásky. Škola se stává pro mnohé jediným místem, jistotou, kde může získat hodnoty k celoživotní kladné motivaci, k vytčení správné životní cesty a cíle. Nešetřeme optimismem, pochvalou a povzbuzením, bud'me však dostatečně přísní.

Motivujme děti především k toleranci a spravedlnosti, důvěře v sebe sama i druhé, čestnosti a svobodě, víře, přátelství i lásce. Motivujme dítě stát se dobrým člověkem.

Na závěr naší výzkumné práce chceme připomenout, že základem úspěchu kladné motivace, je vytvoření optimistické a přátelské atmosféry ve vztazích učitele a žáka, což dobře vystihuje známá báseň *Doris Law Nolteové*: „ Děti se učí, jak žít.“

Když dítě vyrůstá pod stálou kritikou,
učí se odsuzovat.
Když dítě vyrůstá v nepřátelství,
učí se bojovat.
Když dítě vyrůstá ve výsměchu,
učí se být nesmělé.
Když dítě vyrůstá v hanbě,
učí se cítit vinu.
Když dítě vyrůstá v toleranci,
učí se být trpělivé.
Když dítě vyrůstá s povzbuzením,
učí se důvěře.
Když dítě vyrůstá s pochvalou,
učí se ocenit druhé.
Když dítě vyrůstá v čestnosti,
učí se spravedlnosti.
Když dítě vyrůstá v bezpečí,
učí se mít víru.
Když dítě vyrůstá v uznání,
učí se mít rádo samo sebe.
Když dítě vyrůstá v radosti a přátelství,
učí se hledat ve světě lásku.

Literatura

- HELMS, W./1997/: *Lépe motivovat – méně se rozčilovat. Jak pomáhat dětem se školou*. Praha: Portál
- ŠIMANOVSKÝ, Z. / MERTIN, V./1996/: *Hry pomáhají s problémy*. Praha: Portál
- STERNBERG, R./1996/: *Úspěšná inteligence*. Praha: GRADA Publishing
- CAMPBELL, R./1998/: *Nechte mě být!* Praha: Návrat domů
- KŘIVOHLAVÝ, J./2004/: *Jak přežít vztek, zlost a agresi*. Praha: GRADA Publishing
- JANOŮSEK, J./1986/: *Metody sociální psychologie*. Praha: SPN
- ZAJÍCOVÁ, P./2002/: *Didaktik der Fremdsprache Deutsch. Einführung in die Fachdidaktik des Deutschen als Fremdsprache*. Ostrava: Ostravská univerzita
- MARTIN, M./WALTMANOVÁ-GREENWOODOVÁ, C./1997/: *Jak řešit problémy dětí se školou*. Praha: Portál
- JANÍKOVÁ, V./MICHELS-McGovern, M./2000/: *Aspekte des Hochschulfachs Methodik und Didaktik des Unterrichts Deutsch als Fremdsprache im Überblick*. Brno: Masarykova univerzita